

Tijd van monniken en ridders

Vroege middeleeuwen

500 n. Chr. - 1000 n. Chr.

Kenmerkende aspecten	Kenmerkend aspect uitleggen aan de hand van voorbeeld:	Hoofdzaken (gebeurtenissen, veranderingsprocessen, kernjaartallen)	Kernbegrippen bij het tijdvak	Overige begrippen
		<p>Inleiding tijdvak 3</p> <p>Historici laten de middeleeuwen vaak al beginnen in de 5^e eeuw n. Chr., als het West-Romeinse Rijk ten onder gaat. De overgang van Romeinse Rijk naar de vroege middeleeuwen bracht grote en ingrijpende veranderingen voor West-Europa:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>politieke</u> veranderingen: in de plaats van een krachtig centraal bestuur vanuit Rome kwamen zwakke Germaanse koninkrijkes (Volksverhuizingen) ▪ <u>sociaal-economische</u> veranderingen: voedselvoorziening en handel stortten grotendeels in, daardoor liepen de Romeinse steden grotendeels leeg (m.u.v. steden met bisschopszetel), in de plaats van een geldeconomie kwam ruilhandel en autarkie. ▪ <u>culturele</u> veranderingen: grootste deel bevolking viel terug op analfabetisme, alleen in de kloosters bleef het schrift bestaan. Veel kennis van de Grieken en Romeinen ging verloren. Deze kennis bleef echter wel bewaard bij de islamitische Arabieren, die een groot rijk stichtten in het Middellandse-Zeegebied. 	<ul style="list-style-type: none"> - agrarisch-urbaan - autarkie - feodalisme - hofstelsel - horigheid - islam - zelfvoorzienend (autarkie) 	<ul style="list-style-type: none"> - Adel - Bisschop - Byzantium - Domein (hof) - Heiden - Herendiensten - Karolingers, met name Karel de Grote - Kerstenen - Kloosters - Koran - Leen - Leenheer - Missionarissen - Mohammed - Monniken - Paus - Sjaria - Vazal - Volksverhuizingen - Vrijen
<p>Het ontstaan en de verspreiding van de islam</p>	<p>Mohammed</p>	<p>De <i>nieuwe</i> religie islam ontstond op het Arabisch schiereiland tussen 610 (Mohammed werd profeet van Allah) en 632 (dood Mohammed), met Mekka als centrum.</p> <p>Na de dood van Mohammed breidde het islamitische rijk zich uit door veroveringen van Midden-Oosten, Noord-Afrika en Spanje. Deze veroveringen waren mogelijk doordat (a) de Arabische moslims zich uitsluitend als een nieuwe bovenlaag in de veroverde gebieden vestigden; (b) de islam zich tolerant opstelde tegenover joden & christenen in veroverde gebieden; de laatsten behielden bijvoorbeeld hun eigen religie.</p>		

Het islamitische rijk zou geen eenheid blijven: verschillende rijken, *kalifaten* genoemd naar de kalief die zowel *wereldlijk* als *geestelijk* leider was, volgden elkaar op. Ook religieus raakte de islam verdeeld in *Soennieten* en *Sjiieten* (de laatsten zijn bijvoorbeeld de grootste groep in het huidige Iran).

Betekenis islam in vroege middeleeuwen voor verdere geschiedenis van Europa: tussen moslims en christenen ontstonden intensieve contacten (hoewel niet altijd vreedzaam). Europa zou daar baat bij hebben omdat de beschaving in islamitische wereld op een hoger peil stond dan in N-W Europa:

via het Oost-Romeinse Rijk (Byzantium) kregen moslims kennis van de Grieks-Romeinse tijd. Arabieren vertaalden de antieke geschriften in Arabisch. In islamitisch Spanje werden de Arabische vertalingen weer omgezet naar Latijn.

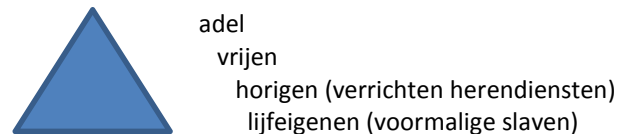
De vrijwel volledige vervanging in West-Europa van de agrarisch-urbane cultuur door een zelfvoorzienende agrarische cultuur, georganiseerd via hofstelsel en horigheid

Voorbeeld uit examenvraag

Met de ondergang van het West-Romeinse Rijk stortten voedselvoorziening d.m.v. handel en geldeconomie grotendeels in, daardoor liepen de Romeinse steden grotendeels leeg. **Welke economie kwam daar in de vroege middeleeuwen voor in de plaats?**

Veel mensen zochten bescherming op de grote landgoederen die al in de Romeinse tijd bestonden. In ruil voor bescherming moesten ze herendiensten uitvoeren op het landgoed (*het domein*) van de heer en hem een deel van hun oogst afstaan. Zo ontstond het hofstelsel: een economie waar zelfvoorzienende boeren leefden op landgoederen (domeinen) op het platteland.

Sociale opbouw samenleving tijdens hofstelsel:

Organisatie van het domein (het hof) in Noord-Europa:

Het ontstaan van feodale verhoudingen in het bestuur

Karel de Grote (die regeerde van 768 tot 814) bouwde het leenstelsel verder uit

Na de periode van de Volksverhuizingen (ca. 375 – 600 n. Chr.) ontstonden uit de elkaar bevechtende Germaanse koninkrijkes geleidelijk aan een paar nieuwe rijken. De vorsten hadden moeite om hun gebied te controleren: ze konden niet terugvallen op het centraal georganiseerde bestuursapparaat van de Romeinen, evenmin hadden ze permanent een leger tot hun beschikking omdat belastingen alleen in natura betaald werden. **Hoe organiseerden zij nu het bestuur?** De oplossing was dat de vorst mensen *persoonlijk* aan zich bond. Hieruit ontstond het leenstelsel ofwel het feodalisme:

- de vorst bond zijn vechters, de *ridders* (oorspronkelijk niet meer dan soldaten te paard die in staat waren om in hun eigen wapenuitrusting te voorzien) aan zich door een eed van trouw.
- deze ridders werden vanwege hun eed van trouw *vazallen* van de koning, zij beloofden om hem met 'raad en daad' bij te staan
- *in ruil voor* hun diensten beloonden de *Karolingische vorsten* hun ridders door hen een stuk van hun rijk in leen te geven
- de vazal werd nu leenman, hij mocht het leen (feodum) besturen en er op terugvallen voor zijn inkomsten. N.B. Als een leenman een groot gebied in leen had verdeelde hij dit op zijn beurt weer onder 'achterleenmannen'.

In deze vorm van besturen stond de *persoonlijke relatie* tussen leenheer en leenman dus centraal. Onder sterke vorsten werkte dit systeem redelijk, maar onder zwakke vorsten gingen de leenmannen hun leen meer en meer als eigendom beschouwen.

N.B. Verschil feodalisme en hofstelsel: eerste laat zien hoe *bestuur* georganiseerd werd in vroege middeleeuwen, hofstelsel gaat over de *economie* die ontstond toen de agrarisch-stedelijke samenleving wegviel in vroege middeleeuwen.

Maar feodalisme en hofstelsel hebben natuurlijk wel met elkaar te maken: (a) een leenman was vaak de bezitter van een of meerdere domeinen; (b) in beide stelsels staan persoonlijke relaties en daarmee *de ruil van diensten i.p.v. de betaling ervoor* centraal: een leen in ruil voor het bijstaan van de leenheer met raad en daad (vechten), arme mensen zoeken bescherming op het landgoed van de heer in ruil voor het verlenen van herendiensten.

De verspreiding van het christendom in geheel Europa

Voorbeeld Willibrord, missiewerk vanuit Ierland in 690, stichtte bisdom Utrecht

De christelijke kerk had een hiërarchische opbouw: bovenaan paus, daaronder de bisschoppen, daaronder de parochiekerken.

Na ondergang West-Romeinse rijk en met de komst van de niet-christelijke (*heidense*) Germanen moest de christelijke kerk opnieuw terrein winnen in N-W Europa:

Paus zond missionarissen (vaak monniken) door Europa om heidense volken te bekeren (*kerstenen*); dit slaagde alleen als de missionaris een bondgenootschap sloot met de politieke leiders:

- missionarissen gingen op pad na steun van vorst en met diens soldaten in gevolg
- ze bekeerden eerst plaatselijke heerser en diens edelen, lokale bevolking volgde daarop

Ook het stichten van kloosters (steunpunten voor missiewerk) droeg ook sterk bij aan het succes van de kerstening van N-W- Europa!